

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ראה

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatora.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2022

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד החלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת ראה

- ב..... למען תזכור - להתחזק תמיד במידת הבטחון בהקב"ה שהוא זן ומפרנס
- ה..... ראשי חדשים לעמך נתת - ראש חודש אלול
- ו..... אחרית שנה - חודש אלול הכנה לשנה הבעל"ט
- ט..... נותן לפניכם - הבחירה נתונה בידי האדם
- יא..... כי ברך יברכך ה' - שפע גשמי ורוחני הנשפע ע"י הצדקה
- יג..... די מחסורו אשר יחסר לו - מצוות הצדקה באמרי פיו ובהשתתפות בהרגשות רעהו

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

shwrtz@bezeqint.net

פרשת ראה

ומבאר הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (כת"ס החדש), שרצה
הקב"ה שנוכל להתחזק תמיד במידת הבטחון

בהקב"ה שהוא זן ומפרנס לכל, על כן ציוונו לזכור
שיצאנו ממצרים בחפזון 'וגם צידה לא עשו להם' (שמות
יב לט), אלא האמינו בהשי"ת והלכנו אחריו בארץ לא
זרועה, והוא ית' כלכלם ופרנס אותם במדבר, ומכאן
יהא בח לכל איש ישראל להתחזק באלוקים גם בעת
מחסור כי כמו שעשה ניסים לאבותינו כן יעשה גם עמנו.

והא לך לשונו הערבה, ויהיה יום יציאת מצרים תמיד
נגד עיניו שלא יתייאש מן הרחמים, ואם גלגל
החוסר מתגלגל עליו עד שאינו יודע במה להתפרנס

למען תזכור - להתחזק תמיד במידת הבטחון בהקב"ה שהוא
זן ומפרנס

בפרשתן (מזג), 'שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני
כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את
יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך', והרי שמלבד חיוב
זכירת עצם יציאת מצרים נוסף גם ציווי לזכור לדורות
עולם שהיתה היציאה בחפזון, וצריך לבאר מהי התועלת
והטובה הגדולה שיש באותו 'חפזון' עד שעלינו להשריש
זאת בקרבנו 'כל ימי חיינו', וביותר יש להקשות שהרי
מצינו לגבי הגאולה העתידה לבוא בב"א שנאמר בה
(ישעיה נב יב) 'כי לא בחפזון תצאו, ומשמע שעדיף טפי
שתהא הגאולה בנחת ולא בבהילות ובמהירות.

א. ביאור יקר כתב ה'ספורנו', שהמצות הם לחם עוני, שהיו אבותינו במצרים אוכלים אותם בעוני 'שלא היה להם
פנאי להשהות עיסתם עד שתחמץ מפני נוגשים אצים' - שהיו המצריים נוגשים בהם שיעשו מלאכתם ולא היו
מספיקים להשהות עיסתם עד שתחמץ אלא היו מוכרחים לאכול אותם 'מצות', וממשיך הספורנו בביאור הכתוב
בזה"ל, והטעם להזכיר חפזון הלחם הוא, כי תמורת אותו חפזון העוני היה לך אחר כך חפזון הגאולה, כענין 'והפכתי
אבלם לששון' (ירמיה לא יב), עכ"ל. ומכאן נלמד חיזוק גדול שהקב"ה 'משלם' ומביא טובה לאדם על כל צער ועגמת
נפש שהיתה לו, ולא רק על עצם הצרה אלא כל חלק ו'טיפת' צער יש עליה 'חשבון' בפני עצמה...

אגב אורחא, הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע פירש בהאמור בפרשתן (ג ה) 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו', שבא הכתוב לומר
שעל האדם 'להלך' אחרי הקב"ה בין באופן שהוא נוהג עמו במדת החסד בבחי' הוי"ה הרומז למקור הרחמים, וגם
כשהוא נוהג עמו ל"ע במדת הדין בבחי' אלוקיכם... ובזה יוטב לו כל הימים.

ב. בעת נישואי הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זי"ע נשא לפניו אביו הרה"ק ה'קדושת יו"ט' זי"ע דברי כיבושין
קודם החופה, ובתוך דבריו אמר, הנה מעמידים את החופה תחת כיפת השמים, הידעת בני את טעם הדבר,
אלא כדאיתא במסכת סוכה (ב:) על הפסוק (ישעיה ד ה) 'וסוכה תהיה לצל יומם', שאליבא דאמת הוה ליה לומר
'חופה תהיה לצל יומם', ומסקנת הגמרא 'תרת' שמעת מינה (עיי"ש). ולהסביר קשר העניינים שבין סוכה לחופה,
כי הסוכה צריכה להיות דווקא תחת כיפת השמים, לרמז לאדם שבכל דרכיו וענייניו ישא עיניו השמימה, וידע
שאפילו דבר קטן לא נעשה כאן בעולם הזה אם לא הכריזו כך קודם לכן בשמים ממעל, כיו"ב אמרו חז"ל 'צא
מדירת קבע ושב בדירת ארעי' - כלומר שיפסיק לחשוב שהעולם הזה קביעות יש בו, אלא תדע שעולם הזה ארעי
הוא, ואין לך אלא לחסות ב'צילא דמהימנותא' בצל האמונה - שהכל מתנהל ממעל.

כענין זה הוא גם ענין החופה, שמעמידים אותה תחת כיפת השמים בלא שום הפסק וחציצה לשמים, לרמז
לחתן, הנך עומד להקים בית נאמן לה' ולתורתו, שא נא עיניך השמימה, ותדע לך כי אין על מי לסמוך כי אם על
אבינו שבשמים, ושלא תחשוב לסמוך עלי - אביך (הקדושת יו"ט), או על ה'שווער' שלך וכיו"ב, כי לא הם יפרנסוך
ויכללוך, כי אם 'אב הרחמן' הזן את העולם כולו בטובו, הוא ימלא כל מחסורך בכל עת ובכל שעה (ולפלא היה, שמיד
אחר ה'שבע ברכות' נשבה ארון האלוקים והקדושת יו"ט נסתלק לשמי רום, ואכן לא יכול היה לתמוך בבנו החתן).

ג. אגב אורחא, הנה כתיב בפרשתן (טז יז), 'איש כמתנת ידו, כברכת ה' אלוקיך אשר נתן לך', ביאור נחמד מצינו
(הרה"ק מוהרי"א כהנא זי"ע הי"ד), על דרך משל לראובן שקיבל מידיו של שמעון סכום אדיר של מעות, פשיטא שלא

צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך' היינו שכל ימי חיך לא תתייאש מן הרחמים, ובצר לך תזכור הראשונות ותשים בה' מבטחך'. וכמאמר הכתוב (ירמיה יז ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו', היינו שע"י שהיה ה' מבטחו מאז והושיעו ה' - בוטח בה' תמיד כי כן יעזרהו לעולם, וברוך ה' לעולם כי לעולם חסדו. עכ"ל.

עוד נאמר בפרשתן (טו ט-י) בעניין מצוות השמטת כספים הנוהגת בשנת השמיטה (והיא מ'עניינא דיומא' השייכת ביותר בתקופה זו של שלחי שנת השמיטה), 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמור קרבה שנת

והוא חסר מכל - כל יתייאש, ויזכור הראשונות ויתבונן בקדמוניות, איך פרנס ה' אבותינו במדבר שיצאו אנשים ונשים וטף בלי צידה ולא היה בטבע כלל להחיות נפשם, ובשביל הבטחון שהיה להם פרנס ה' אותם למעלה מן הטבע, על אחת כמה וכמה שאין מעצור לה' להושיע במקום מחיה בארץ זרועה, ולזה באה המצה לזכר עולם כי בחפזון יצאנו ממצרים וגם צידה לא עשו להם אלא האמינו ויצאו בלא צידה וה' כלכלם לחם מן השמים, וזה יזכור כל בר ישראל תמיד ויתחזק באלוקים בכל עת ועונה. והיינו כוונת הכתוב 'שבעת ימים תאכל עליו מצות וכו' כי בחפזון יצאת [בלי צידה] למען תזכור יום

יודה ראובן 'לידיים' של שמעון, אלא לשמעון עצמו, כי יודע שלא היד נתנה לו את המעות, אלא 'בעל היד' - חברו שמעון. כיו"ב, לא ייחל ולא יקווה למתן שכרו של ה'בוס' או (לאידך) למתת ידו של ה'נותן צדקה', כי הללו אינם אלא כ'ידו' של הנותן זה הקב"ה בכבודו ובעצמו הטוב ומיטיב לכל, הזן ומפרנס לכל, ולא הם ה'נותנים' [אף שבוודאי נצטוונו ב'הכרת הטוב', מ"מ היטב יש לנו לדעת מיהו ה'נותן' ומיהו השליח הטוב, ומעתה יבין וישכיל היטב אל מי עליו לפנות בעת צר ומצוק, ואנה ישא עיניו ולבו לבקשת עזרה, וידע היכן האדרעס (כתובת) הנכונה...]. ענין זה מרומז בהאי קרא איש כמתנת ידו של האדם אינה מתנת ה'יד' אלא של האדם ה'נותן', כן הוא בברכת ה' אלוקיך כאשר האדם מקבל יבין שמאת ה' הייתה זאת, והוא יתב"ש אשר נתן לך.

ד. אחד מחסידי הרה"ק בעל ה'צמח צדק' זי"ע קבל בפניו שהוא עומד לפני נישואי בנו השמיני, ולרש אין כל, שאלו ה'צמח צדק' ומי עמד לימינך בנישואי צאצאיך הקודמים, ענהו החסיד, האמת אגיד - איני יודע, אמר לו ה'צמח צדק', אם ראית עד הנה שהקב"ה עוזר מדוע תחשוש שעתה יעזוב אותך, בטח בה' שלא יטשך ולא יעזבך, ובוודאי יוסיף לתת לך כדי סיפוקך כל הימים.

ביאור נחמד ביאר הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל (מתלמידי הגה"ק מטשעבין זצוק"ל) בפסוק (תהלים קג יא) 'כי כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו' - מה ענין לגבהות השמים עם גודל חסדיו על יראיו, וביאר, כי הנה מדרכו של עולם, המהלך בדרך ומביט לנוכח ההרים והגבעות אשר למולו, נראה לו כי במקום פלוני שמים וארץ נושקים זה לזה - שם הוא 'סוף העולם', כל זה אינו נראה אלא מ'אותו מקום' אשר הוא עומד שם, אבל כאשר יתקרב לאותו מקום יווכח לראות שטעות גדולה הייתה בידו, כי עדיין באמצעו של עולם הוא עומד, ומכל מקום נראה לו כי מקום פלוני הוא באמת 'סוף העולם', ואף זה אינו אלא עד שיגיע לאותו מקום, כי אז שוב יגלה לראות שנתבלבל בדמיונו ועדיין רחוק הוא מרחק רב מ'סוף העולם'... וכך יגלה לראות שוב ושוב, כי לעולם לא יגיע לסופו של עולם. כיו"ב גבר חסדו על יראיו, פוק חזי, משכים אדם לביהמ"ד ומכריז 'מזל טוב... מזל טוב...' זכיתי לארס את בני בלילה העבר... וישאלהו ידידו הטוב 'וכסף מנלך', אמר לו ה'מחותן' אכן, אף אני בחלומי שאלתי שאלה קשה זו... אלא, שפתרתי חלומי במקצת, כי משך כל ימי חיי חסכתי מפתי ועלה בידי איזה סכום המכסה כשליש מהוצאות הנישואין, בנוסף שמתי תקוותי על דודי העשיר ועל זקני המקבל 'פיצויים מ...' ואינו משתמש בהם, ו'קבצנו יחד' (לישנא דצחות שגור בפי באי עולם לאותו המקבץ מכאן ומכאן...) ויהא בידי כמעט... רוב ההוצאות, עבר ימים והלה השיא את בנו, ושוב בא לביהמ"ד ב'בשורה טובה' שבנו השני בא בקשרי שידוכין, ויבוא רעהו בשנית, ושאלו 'מחותן יקירי', מנין תקח עתה את הוצאותיך, ויענהו המחותן, האמת אגיד, שאם ב'זיווג ראשון' עדיין בניתי לעצמי איזה 'פלאן' (תוכנית) להשיג משם את המעות הדרושות לי... עתה עומד אני בפני 'מבוי סתום' ואיני יודע אנה אני בא... והנה עבר קציר כלה קיץ ואתם עמם גם שמחת הנישואין שנערכה בששון ובשמחה... וכמעשהו בראשונה ובשנית כך מעשהו בשלישית וברביעית וכו'... ויעידו כל 'בעלי הנסיון' כי בכל 'שידוך' שנגמר היה נראה מתחילה לאדם שכאן היא 'סוף העולם' ולבסוף הינו מגלה שלא כאן הוא 'סוף העולם'... אבל לקמן הוא מקומו, וכך הוא מגלה מפעם לפעם שעדיין לא הגיע לסוף העולם, ובאמת לעולם לא יגיע לשם, כי אביו שבשמים נושאו בשתי ידיים וממציא לו כל צרכיו בכל עת ובכל שעה.

באר הפרשה - פרשת ראה

מאחר שאינם בוטחים בהקב"ה שיפרנס אותם בלא עסק המלאכה אלא נדמה להם כי רק ביגיע כפם יאכלו לחם. ועל כך הזהיר הכתוב ואמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמור קרבה שנת השבע שנת השמטה וממילא רעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו, אלא חזק עצמך באמונה ובבטחון, ועי"ז נתון תתן לו ולא ירע לבבך, מתוך אמונתך באלוקים חיים שהוא הנותן לך מה שקצוב לך ולא תפסיד מלתת לאחיך האביון [אף אם לא יפרע הלוואתו].¹

ומסיים הכתוב בשכרו של המאמין והבוטח בה' כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוך, ומבאר בזה"ל, ולפי הדרש גלגל הוא שחזור, דהיינו ר"ל שאם הוא לא בא בנו הוא בא לכך - דהיינו, שאם הוא לא זכה שיפרוש את עצמו מכל וכל מעסקי העולם רק שיעסק בתורה ובמצות 'וצדיק באמונתו יחיה' ועוסק בצרכי עולם רק מאחר שצריך להתעסק בעסקי העולם, מבטיחו התורה הקדושה שבנו יבוא לאמונה ובטחון באמת, ואם לאו בן בנו בא, פירוש שבן בנו יבוא לכך דהיינו שיזכה בן בנו לבוא לאמונה ובטחון באמת לאמיתו. דהכלל שלא יגרע מהצדיק עינו, שאם הוא התחיל באמונה ובטחון הגם שלא זכה לגמרי באמת לאמיתו לכך - זכה שבניו ובני בניו יבואו לכך, עכ"ל.¹

השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וגו', נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוך' וגו', והקשה הרה"ק ה'מאור ושמשי' זי"ע, שהנה בגמ' (שבת קנא:) דרשו מה שנאמר כי בגלל מלשון 'גלגל' - 'גלגל הוא שחזור בעולם', 'שאם הוא לא בא [לידי עניות] בא בנו, ואם בנו לא בא בן בנו בא', ולכאורה קשה שהרי פשוטו של מקרא עוסק ב'ברכה', שבגלל הדבר הזה - שנתן הלוואה לעני אף ש'קרבה שנת השבע' יברכך ה' אלוך, ומה שייד לומר כאן 'אם הוא לא בא, בא בנו' שנראה כהיפך הברכה.

ומבאר, כי הנה מצות ה'שמיטה' באה ללמד ולהורות הדרך לאדם להיות לו אמונה שלימה ובטחון בהבורא ית"ש שהוא הון ומפרנס לכל, ולהוציא אותה מחשבת פיגול שבוחי ועוצם ידי מועילים להשיג את הפרנסה, שהרי בשנה זו צריך לשבות ממלאכה והקב"ה מצווה ושולח את ברכתו. וצריך להשתוקק מתי תגיע שנת השמיטה וניפטר מאותה קללה של בזעת אפך אלא נוכל להיות פנויים מכל ענייני עוה"ז ונוכל לעסוק בעבודתו ית"ש. אמנם אנשי בליעל שאינם מאמינים בה' יאמרו קרבה שנת השבע ו'מה נאכל' והם מצפים שכבר תעבור שנת השמיטה ויוכלו לשוב לעבודתם,

ה. ואף אם הלווה לא יפרע הלוואתו - הרי לא יפסיד המלווה מאומה מהסכום שנקצב לו בראש השנה. וכאותו מעשה שסיפר הגה"ח רבי שלום בראנדער זצ"ל, איש יהודי היה באחת מעיירות גאליציה ולו ממון הרבה כחול הים, באחד הימים הלווה זה האיש סכום גדול לאחד מבני ישראל העניים... ובהגיע עת וזמן הפרעון 'והילד איננו'... מה עשה זה המלווה קיים רק את הסיפא של הפסוק - תהיה לו כנושה, והיה הלה מרדף אחריו ולוחץ עליו בכל מיני לחץ ודחק, הלווה שלא הייתה בידו אפילו שוה פרוטה החליט בלית ברירה לברוח אל עיר אחרת, אך לא הועיל במאומה כי המלווה רדף אחריו לשם, גם בעיר השלישית והרביעית לא ניצל מציפורני המלווה, וכך כשזה בורח וזה רודף הגיע עד העיר בעלזא בימיו של הרה"ק המהר"א זי"ע שם קיוה למצוא מנוח לנפשו אבל גם שם ראה לפתע את המלווה לנגד עיניו, מיד נכנס הלווה אל רבו הרה"ק מבעלזא ושפך את לבו על אותו המלווה הרודפו עד חרמה... שלח הרבי לקרוא למלווה, ושאלו מה לך רודף אחריו, ויען המלווה - הרי זה לוה רשע ולא ישלם... א"ל הרה"ק דע לך כי מעות המיועדים לאדם מן השמים לעולם ישארו בידו, ואם יפסידם במקום זה ירוויחם במקום אחר, וישאל המלווה האם הרבי מבטיחני, חזר הרה"ק על דבריו הקודמים (מבלי להתייחס לבקשת ההבטחה) לעולם לא תפסיד את מעותך, אם תמחל לו על החוב רווח והצלה יעמוד לך ממקום אחר, והכסף כבר ימצא את דרכו להגיע לידך... כשמעו כי כן הבין כי 'יש דברים בגו' ויען ויאמר הריני מוחל בלב שלם ללוה ופנה לחזור לביתו (כי מה לו להישאר אחרי מחילתו) והנה, בתחנת הרכבת קנה זה המלווה למוכר כרטיסי הלאטר"י (לוטו) וזכה בגורלו סכום מעות כאותו הסכום של ההלוואה 'לא פחות ולא יותר'.

ו. והרי אין לך אדם שאינו רוצה לזכות שבניו ובני בניו יגדלו בדרך ה' ויהיו מ'צדיקי הדור', וכמה דמים תרתי משמע מוכן האדם לפזר ולהוציא על הצלחת בניו, ויכל אשר לאיש יתן בעד נפשו' - וכאן מצאנו הבטחת התורה הק' לזכות לבנים ובני בנים בעלי אמונה ובטחון באמת לאמיתו... ולא עוד, אלא שאם האדם משתדל להשריש בעצמו את האמונה כבר זוכה הוא לאותה הבטחה...

ראשי הדשים לעמך נתת - ראש חודש אלול

ביוצא בדבר פירש עוד הגר"א (בביאורו לספר יונה) בדרך דרש את האמור (יונה ג ג) 'ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר ה' ונינוה היתה עיר גדולה לאלוקים מהלך שלשת ימים', כי דרך הצדיקים אשר הולכים תמיד לפני האלוקים לעשות רצונו, ולשם כך נברא האדם, אכן למעשה 'נינוה' לא הלכה לפני האלוקים רק 'שלשת ימים', וכלשונו 'והם ראש חודש אלול בהתראה ראשונה וראש השנה זיום הכיפורים'. ומבאר עפ"י את האמור שם בהמשך 'ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת', ר"ל, ביום הראשון שהתחיל להלך, והוא בר"ח אלול, התרה בהם שאם לא ישובו בתשובה אזי בעוד ארבעים יום - הוא יום הכיפורים יחתם גזר הדין ותהפך נינוה.

וללמדנו, כי אפילו הפחות שבפחותים צריך להתעורר בר"ח אלול^ז כמו בר"ה וביוה"כ, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע במכתב התחזקות (משנת תרכ"ה, שפ"א ליקוטים), 'אהובי ידיד נפשי, ראש חודש אלול אין מן היושר לישן בשנית ותרדמת העולם הזה, וכלי ספק בזמנים כאלו יש התעוררות מן השמים אל האדם גם בן, אולם צריכים לפתוח פתח'^ח.

נפלאות גילה לנו הגר"א (בביאורו למגילת אסתר, ע"ד הרמז) על הפסוק (אסתר א ג-ד) 'בשנת שלוש למלכו עשה משתה... ימים רבים שמונים ומאת יום', וכתב הגר"א, וז"ל. אמרו חז"ל (על הפסוק ויקרא טו כה 'ואשה כי יזוב... ימים רבים') ימים - שנים, רבים - שלשה, למה נקרא רבים שהם של צער. (עזה"ד יבואר כאן) כי ידוע שהשנה הוא שס"ה ימים ורביע - והרי 'מקצת היום ככולו', נמצא שהשנה נחשבת כשס"ו ימים. והנה, אין דנים את בני אלא על מחצה מהם, כלומר על הימים ולא על הלילות, כמו שאמרו (שבת פט:): 'דל פלגא דליליא', כלומר שאין להענישם על הלילות כי בזה הזמן הם ישינים... נמצא שכביכול רק קפ"ג ימים בידו של היצה"ר הם, וכנגד ימים הללו הייתה סעודת אחשוורוש - היצר 'שמונים ומאת יום', וג' ימים הנותרים (מק"פ עד קפ"ג) הם ר"ח אלול ור"ה ויוה"כ, הנקראים 'ימים רבים' (סה"כ ג' ימים) שהן ימי צער ליצה"ר, וכלומר שבימים הללו שבים בני ישראל בתשובה שלימה, ומודה ועוזב ירוחם, על כן הן ימי צער ליצה"ר.

ז. מסופר על הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע שפעם נחלש מאוד ויעצוהו הרופאים לנסוע למקום נופש הידוע במזגו הטוב ובסגולותיו הרפואיים, ברם לצורך כך נזקק למעות הרבה, ואנשי שלומו טרחו ועמלו לאסוף את הכסף הדרוש ולהכין לו שם כל מחסורו, ואף העמידו מניין אנשים שיסעו עימו בכדי שיוכל תמיד להתפלל בציבור, כמובן שכל 'הכנות' אלו נמשכו זמן רב, עד שסוף סוף הגיע הרה"ק אל המנוחה ואל הנחלה שני ימים קודם ראש חודש אלול, כעבור יומיים בלבד פנה אל מקורביו ואמר להם שברצונו לשוב לביתו כי ר"ח אלול היום, התפלאו מאוד ואמרו וכי כל הטורח הגדול הלזה ויגיעות גוף ונפש היו רק בשביל שני ימים בלבד... השיב להם אדרבה זה גופא רצוני ומאוויי, שיהא זאת לשיחה בפי הבריות שלאחר כל הטרחות עזבנו את הכל, ויאמרו זה לזה מה ראה על ככה, אין זה רק מפני שהגיע ר"ח אלול, ויכנס ללב הרהור תשובה, וכדאי הרהורי תשובה אלו כנגד כל העמל והטירחה...
 ח. ומן הראוי לכל אחד ואחד אשר יקבל על עצמו קבלה טובה למשך ארבעים יום אלו, מר"ח אלול ועד יוה"כ, וכגון שלא ידבר כלל מתחילת התפילה ועד סופה, וקבלה טובה זו היא שתעמוד לו לזכות לקראת השנה החדשה, ותשובה תפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה.
 ט. מנהג היה נהוג בשנות קדם שה'שליח-ציבור' היה מכריז אחר תפילת מנחה בר"ח אלול שובו בני שובבים, והביאו הגה"ק החיד"א זי"ע (ברכי יוסף סי' תקפא ס"ט) וכתב ש'מנהג יפה הוא', ומבאר הגה"ק רבי חיים פלאגי זי"ע (מועד לכל חי סי' טו אות ג) שהנהיגו כן לעורר את הקהל שבאותו לשון הקב"ה מכריז בשמים ממעל לעורר ישנים מתרדמתם. ואם כי לא באנו לחדש מנהגים... אך ללמדנו שכל אחד צריך להכריז לעצמו 'שובו בני שובבים'.
 י. הנה איתא בזוה"ק (זו"ח עב.) לפרש מה שנאמר (כא יג) 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים - דא היא ירחא דאלול', לרמז על חובת התשובה בחודש אלול, וביאר הגה"ק בעל 'משנת חסידים' (בספרו חושב מחשבות פר' כי תצא) הטעם שלא נאמר 'חדש ימים' כי אם 'ירח', משום ש'ירח' ר"ת יום ראש חודש, לרמז כי מיום ר"ח אלול יתחיל בסדר התשובה ולא יתמהמה מלהתחיל עד אמצע החודש...
 יא. מספרים על שלשה יהודים שנכנסו אל הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע, הראשון בכה לפניו, כבר הגיע חודש אלול, ורצוני לשוב בתשובה שלימה אל בוראי, שילחו הרה"ק מעל פניו ואמר לו, לך עשה תשובה ומה לך כי

באר הפרשה - פרשת ראה

כתב הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (דברים ראש השנה), הנותן בים דרך (ישעיה מ"ג טז) זה ראש חודש אלול"י. הכלל הוא, כי בראש חודש אלול השם יתברך מגלה אלקותו ומלכותו לנשמת ישראל, וכי הוא מנהיג את כל העולמות בחסדו הגדול, וישראל עם קדושו ממליכים עול מלכותו עליהם". וזה הנותן בים דרך זה ראש חודש אלול... שבר"ח אלול מגלה השי"ת לנשמת ישראל כי הוא מנהיג העולם.

אחרית שנה - חודש אלול הכנה לשנה הבעל"ט
 בפרשתן (יד כב), 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה', וברש"י, 'שנה שנה - מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן' - שצריך לעשר את היבול של כל שנה מאותם שגדלו באותה שנה], והגידו צדיקי הדורות שבא הכתוב לרמוז על עבודת חודש אלול כהכנה דרבה לקראת ראש השנה הקרב ובא ולקראת השנה החדשה הבעל"ט". וכה כתב

באת אלי, וכך גם ענה לפני שביקש לשוב בתשובה, אך השלישי שבכה ואמר, רבי, הן כבר הגיעו ימי אלול, ועדיין אין בי רצון לשוב בתשובה, אותו קיבל הרה"ק והראהו את הדרך ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, כי זוהי כל עבודת האדם בימים הללו - לגלות את הרצון הטוב.

יב. כבר הבאנו מה שכתב האר"י הק' שהכתוב 'הנותן בים דרך' שייך לעניין התשובה בחודש אלול, שבו נותן לנו הקב"ה 'דרך' לשוב אליו יתברך. ואמרו בעלי הרמז להסביר השייכות ביו נתינת הדרך בים' דייקא לתשובה, שכמו שאחר עבור אניה בלב ים אין ניכר שום סימן על המים שעברה שם אניה ואפילו ברושם בעלמא, כך ממש הוא אצל בעל תשובה, אחר ששב אל ה' בכל לבו, שוב אין ניכר על נשמתו שפעם חטא לה' ואפילו רושם בעלמא. ואם כה יפה כוחה של תשובה בכל השנה, על אחת כמה וכמה שגדולה היא התשובה הנעשית בחודש הרחמים והרצון, וכמו שאמרו צדיקים לרמז במזלו של החודש 'מזל אלול בתולה' (ספר יצירה פ"ה מ"ח), שבחודש זה ביד כל אחד לעזוב את כל העבר, כמי שלא קלקל מעולם, דוגמת קרקע שלא נחרשה מעולם הנקראת בגמרא 'קרקע בתולה' (ע"ז לב),

יש שרמזו 'הנותן בים דרך', כי כאשר יסע כלי הרכב ביבשה ממקום למקום, אם יטעה 'בעל העגלה' (נהג) ויסטה מדרכו המיועדת לו אין בידו לסוב מיד על עקביו לעמוד בדרך ישר כי בזה יפגע מיד בנוסעים לפניו ולאחריו... אלא עליו להמשיך בדרכו עדי הגיעו ל'פרשת דרכים' שם יסוב על עקביו, משא"כ כשאנייה טועה בלב ים, הרי מיד על אתר מסובב פניו ממזרח למערב וכבר הוא עומד ומתייצב על דרך טוב... כיו"ב היא התשובה - הנותן בים דרך, ברגע כמימריה יסובב עצמו וכבר הוא עומד בדרך הישר...

עוד יתבאר על פי 'מאמר החכם' (אגרות סופרים לרעק"א איגרת ט) - אלפי אניות עברו כבר בלב ים, ואפילו אחת מהם לא סללה דרך כבושה לטובת הרבים שיהא בידם לבקוע שם, אלא כל הרוצה לעבור את הים, עליו להיכנס אל תוך הים, ולפלס דרך ונתיב לעצמו, ואף שיעמדו לו מכשולות רבים בדרכו כגלי הים, ומכמורות ושאר מניעות, יתגבר עליהם עד שסוף דבר יגיע למחוז חפצו.

וזוהי ההוראה ל'בעל תשובה', אל יאמר 'הורני דרך תשובה', מהי הדרך הסלולה לתשובה, וכדומה בשאר טענות, לזה אומרים 'הנותן בים דרך' - כמו שבים אין דרך כבושה לרבים, אלא כל אחד נכנס לתוך מי הים ומפליג לדרך ולבסוף יבוא אל תכליתו, כמו כן אתה - תתחיל להפליג בים התשובה, קפוץ נא אל מי הים הסוערים, התגבר על גלי הים המאיימים לבלעך, ולבסוף יערב לך ותגיע למחוז חפצך בשלום ובשלווה.

יג. כתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע (בהפטרות שבת ור"ח ד"ה והיה) 'הנה איתא בכתבי האר"י ז"ל שהבא לעבוד ה' ולשוב בתשובה יתענה הפסקה משני ימים בתחילת החודש אלול וכו' (עיי"ש), אמנם בדורות הללו דחלשא עלמא ואי אפשר לעסוק בתענית צריך עכ"פ כל הבא לטהר ולעבוד ה' - לקדש ולטהר עצמו במ"ח שעות הללו וכו'.

יד. הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע רמז בפרשתן 'ראה' שהוא ראשי תיבות ר'אש א'לול ה'יום, כי קריאת זאת הפרשה תהיה תדיר בפתחה של חודש הרחמים והסליחות (בשבת מברכין אלול, או בר"ח אלול), והודיענו הכתוב בזו העת - ל' יום קודם ראש השנה, 'ראה אנוכי נותן לפניכם היום' - 'היום' זה ראש השנה (כמבואר בזוה"ק ח"ב לב): ובו 'ביום' הנני נותן ברכה וקללה, כי בראש השנה נקבע כל המאורעות העתידיים להיות במשך כל השנה הבאה, על כן זכור מ'עתה' את היום הגדול הבעל"ט, וניתן לכם חודש זה כמתנה לקנות לעצמכם 'שנה טובה ומתוקה', התעוררו כבר מעכשיו לקראת יום הגדול של 'ראש השנה' הבא עלינו לטובה, ותזכו בדין לשנת גאולה וישועה.

הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפסא זי"ע (ר"ה עשר), וז"ל, והנה נודע מספה"ק אשר בחודש אלול הוא העת והזמן אשר ישגיח האדם על דרכיו ויפקח על מעשיו אשר פעל ועשה כל השנה ולתקן אותם בחרטה בלב ובוידוי פה ובתשובה שלימה באמת ובתמים וכו', ולקבל על עצמו באמת אשר מאז והלאה יהיה דבוק אך ביראת השי"ת כל היום. והנה י"ל טעם למה שנברר זמן זה להכשיר מעשיו, היינו בחודש אלול בדווקא. י"ל טעם א', כדי שכל אחד ואחד מישראל יבוא ליום הדין הגדול והנורא^{טו} בזה בר"ה ויזה"ב טהור ונקי ומזוכך ומצוחצח

ולנחיצות הדברים נבאר ביתר שאת, ידוע מאמרו של הסבא מקעלעם (כתבי הסבא מקלם, ימים נוראים, עמו' פח) כי כולנו מאמינים שראש השנה הוא יום הדין וכל באי עולם יעברו לפניו כבני מרון, אלא שמעלה יתירה יש לצדיקים והוא 'כח הציור', כלומר שלתוקף אמונתם הרי הם רואים לנגד עיניהם בציור השכל את קדושת היום 'כי הוא נורא ואיום', ואילו אצל שאר בני אדם אין זה כדבר המוחש ובבחי' ראייה, ועל כן אינם מכינים עצמם כדבעי וכדוגמת הצדיקים. ועל כך אמר הכתוב ראה - השרש זאת היטב בעצמך עד שיהיו אצלך בבחי' ראייה, ובעיני שכלך תביט אל היום הגדול והנורא ההולך ומתקרב, הכן עצמך לקראתו. וכמו שמספרים בדרך צחות לאיש שהגיע מדרך רחוקה להעיד עדות בבית המשפט, אחר ככלות עדותו שאלו השופט, וכי ראית זאת במו עיניך או ששמעת כן מאחרים... הודה על האמת שאכן רק שמע מאחרים, אך היה זה ממש בסמיכות לאותו מעשה כשהכל היה 'תוך כדי דיבור'... פסל השופט את עדותו ולא התייחס לדבריו כלל, וכשירד 'העד' מן הדוכן הפטיר כי השופט הלזה משוגע הוא, שכה זלזל בו ולא התחשב בכל המאמץ שטרח להגיע למקום המשפט, מיד נודעק השופט ושאלו, כלפי מי היו הדברים אמורים, ולמי התכוונת, נענה לו ה'עד', אכן כוונתי היתה למעלת כבודו... נפגע השופט ואמר לו, וכי יודע אתה כי ניתן להושיב אותך לשנתיים ימים בבית הכלא על בזיון השופט, החזיר לו האיש - ראית שאמרת או שמעת...

ובזאת יתבאר דברי המדרש הנודעים (ויק"ר ל יד) אודות ארבעת המינים שהם כנגד אברי האדם, אתרוג דומה ללב, לולב כנגד השדרה, הדס כנגד העין וערבה דומה לפה, ולכאורה יש מקום להקשות, כי בשלמא לגבי אתרוג בדין הוא שיהא ניטל אתרוג אחד כי גם באדם יש רק לב אחד, וכן בלולב שיש רק שדרה אחת, אכן בהדס קשה מדוע עלינו ליטול שלושה הדסים והרי אין לו לאדם יותר משני עיניים, גם יש לתמוה בלשון הכתוב (קהלת ב יד) 'החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך', וכי רק לחכם יש עיניים... אלא כאן רמז לנו, שלחכם יש עוד 'עין' שאין לכסיל, וכמאמר חז"ל (תמיד לב) 'איזהו חכם הרואה את הנולד', ונמצא שבאמת יש לו שלושה עיניים, שני עיניים הקבועים בראשו וכמו שיש גם לכסיל, בנוסף לכך יש לו עוד 'עין' לראות בו את הנולד... ועל כן נוטלים ג' הדסים כנגד ג' העיניים... ועלינו להיות חכם הרואה את הנולד, לראות את כל השנה הבעל"ט כנגד העיניים ו'לראות' כיצד הכל תלוי בר"ה, וממילא כל ההכנה תהיה באופן אחר לגמרי.

וכבר אמרו בעלי הרמז כי 'מזל אלול בתולה' - והנה 'בתולה' היא בכלל הנשים - שניתנו להם בינה יתירה (נדה מה:), ובהקדם הביאור הידוע מדוע אשה פסולה לעדות, ואל תשיביני שפסולה מחמת שאין בה דעת - שהרי בפירוש אמרו 'בינה יתירה ניתנה באשה יותר מבאיש'. אלא אכן, אדרבה, מאחר שיש בינה יתירה והיא מבינה דבר מתוך דבר, מטעם זה גופא פסולה לעדות, דחיישינן שמא כשתראה אחד רודף אחר השני להרגו כבר תראה בעיני שכלה את כל המעשה ותבוא להעיד, ובאמת על העד לראות את המעשה בעיני ממש, על כן אמרו מזל אלול בתולה - שננהג כאותה אשה המבינה דבר מתוך דבר, וכבר עתה נראה בעיני השכל כי ממש בקרוב בוא יבוא ר"ה ועמו כל השנה הבעל"ט התלויה בו, ונבין כי הכל תלוי בהנהגתנו בחודש זה...

ומילתא דפשיטא היא שאילו היינו יודעים בחודש אלול תשפ"א ובר"ה תשפ"ב מה שעומד להיות בשנה הזו שבועדאי כל עבודת ה'אלול' והר"ה היתה בצורה שונה לגמרי...

טו. הנה זה מכבר נהגו אנשי השלטון הממונים על הדרכים להתקין 'מצלמות' (Cameras) הרואות ומודדות את מהירות של הנוסעים בכביש (road), וכל הממהר יותר מן המותר מקבל לביתו דו"ח ובו חובת תשלום 'קנס'. הגדילו עשות בכמה מדינות בעולם שהתקינו מצלמה אחת בתחילת כביש ארוך וגדול ושניה לה בסוף הכביש, וזה מעשי המצלמה, כל רכב שעובר 'זוכה' לתמונה הן בתחילה והן בסוף, עתה, אם לפי המהירות המותרת שם אורך הדרך הוא כעשרה דקות וזה האיש ערך 'סיום' על נסיעתו בארבע דקות הרי זה מוכיח בעליל שנסע כ'חיה רעה' ודינו לשלם קנס גדול. מה עשה זה שנהג כחיה רעה ש'טס' בחפזן ובתוך שתי דקות התקרב לערוך 'סיום' על הכביש, מיד בראותו כי לפניו עומדת מצלמה בקירוב מקום, וברגע שיעבור דרכה 'אחת דתו...', ויישלח לביתו נאוה קודש

באר הפרשה - פרשת ראה

מכל סיג בכל מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו וכל חושיו כנודע מספה"ק^{טז}, ואפילו הצדיקים שבדור צריכין ג"כ בחודש אלול להתאמץ בעבודתם ביתר שאת ועוז מכל ימות השנה, ובפרט שהמה ימי רצון וכו'. ועוד יש טעם לזה, כי 'אלול' נוטריקון א' לול, ר"ל כי בחודש הזה

נפתח לול ופתח קמן לקבל הבעלי תשובה באמת וכו' (עיי"ש שמאריך לבאר עפ"י דרך ה'סוד'). עכ"ל. ועפ"ז יתפרש הכתוב 'עשר תעשר כל תבואת זרעך היוצא השנה', תבואת זרעך רומז למצוות ומעשים טובים (עיי"ש), והזהיר הכתוב שנה שנה - לומר שאין מעשרין מן החדש על

'דו"ח'... מיד החל להאט את דרכה כאותם זקני העיירה המהלכים ד' אמות בכדי הלוח מיל... עקב בצד אגודל... עד שעבר שיעור הזמן שאמורה נסיעתו לארוך על פי חוקי המדינה, ורק אז המשיך בדרכו. ולדידן, אף מי של"ע התנהג כל השנה כחיה רעה, מבלי לשמור את עצמו כפי חוקי התורה והמצווה, יתבונן היטב ב'מצלמה' שעומדים אנו לעבור לפני כבני מרון, כי זכר כל היצור לפניך בא, אתה זוכר מעשי אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש, וח"ו עלולים לקבל 'דו"ח', אין לו אלא עצה אחת, לעצור עתה מבעוד מועד, לשנות דרכיו לטוב, ובזה ינצל ויכתב לשנה טובה ומתוקה (מבעל 'נועם זיוור').

והרי ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ומצינו רמז לכך, דכתיב (לעיל יא יב) 'עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה', שכביכול יש 'עיני ה' בראשית השנה ובסופה... עומדים אנו לפני עיני ה' המביטים עלינו ביום הזכרון - אין חכמה ואין עצה, אלא לעצור את הריצה והמהירות - להעמיד עצמו ולחשב 'חשבון הנפש' בחודש האחרון שנותר לפליטה עד סוף השנה.

טז. סיפר לי אברך שהוצרך להגיע ביום 'תשעה באב' לבית חולים בכדי לשהות בסמוך למיטת בנו שם, וניסה לעצור 'טרמפ' (היטש) אשר יובילנו לכל הפחות למקום הסמוך לביה"ח, אך לא עלה בידו... עד שעצר לו 'בעל חסד' והראה לו סימן שיעלה לרכבו, ובטרם הספיק האברך לשאול להיכן פניו מועדות הקדימו הנהג ושאלו איה מחוז חפצו, ואכן, הלה היטה את דרכו והוליכו עד פתח בית החולים. הודה לו האברך מקרב לב על נדיבותו הגדולה. ולפליאתו מדוע סטה מדרכו עבורו, הסביר הנהג, כי הנה כל אחד מכין עצמו לקראת התענית בריבוי אכילה ושתייה, אמנם, ידוע מה שאומרים הרופאים, כי אין שום תועלת באכילה גסה ושתייה יתר על המידה 'ברגע האחרון'... ואדרבה, נזק יש בדבר, אלא הדרך הנכונה היא שמבעוד מועד (במשך כמה ימים) יוסיף באכילה ושתייה וכך יהא מוכן כראוי לקראת ה'צום'... ומשהתבונן בזה התעורר בעצמו לחשוב, הנה בעוד כמה שבועות נעמוד כולנו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בחיל וברעדה באמירת 'כל נדרי' לקראת תחילת 'צום' יום הכיפורים ביום בו יחתם גזר דינם של כל באי עולם, הרי גם לזאת לא יתכן להכין עצמו ברגע האחרון... אלא צריך כבר כמה שבועות מקודם להתחיל 'למלא' את הנפש במעשים טובים, ובזה נזכה להיכנס לימים הקדושים כשהנפש זכה יותר.

מעשה באשה שבאתה לפני ה'רב', יסדר נא רבינו עבורי 'גט' פיטורין מבעלי שנשאתי לו אך לפני שבועיים ימים, שאלה הרב, מה אירע ביניכם, ענתה האשה היום מיד אחר אכילתו סעודת בשר ביקש ממני שאגיש לו 'קאווע' (קפה) עם חלב, הזדעזעתי לגמרי, שאלתיו שמא שכח בעלי הצדיק שזה עתה אכל בשר, לא שכחתי, אולי כוונתך ל'חלב סויה', לא, כוונתי לחלב 'אמיתי', שמוצאו מפרה, ולא ממשקה הדומה חלב... ובזה נוכחתי לדעת שאין בו יראת שמים ל"ע, כיצד אדור עמו בכפיפה אחת, הנני מתחננת ומבקשת מהרב שיעשה כל מה שבידו לפרק את החבילה ויפה שעה אחת קודם,

אמר לה הרב, אי אפשר לו לעשות דבר וחצי דבר מבלי לשמוע תחילה את הצד השני, ומיד הלך אל ה'כולל' בו למד האברך דגן, וקרא לו והחל לשוחח עמו לדעת מ'כלי ראשון' גופא דעובדא היכי הוי, אולם הבעל 'הודה' בכל פרטי המעשה, כי אכן ביקש ממנה כוס קפה עם חלב לאחר אכילת בשר, נדהם הרב ושאלו, וכי ירדת מדעתך, ומה לאברך חשוב כמותך ולאיסור אכילת בשר בחלב, השיב לו הבעל, כי בימים הספורים והבודדים שהספיק לחיות עימה למד להכיר בטבעה, כי כל מה שהוא מבקש ממנה נעשה רק כעבור שש שעות... וממילא אין כאן שום חשש של עבירה, כי עד שהיא תכין את הקפה כבר יעברו 'שש שעות', ומותר לי לכתחילה לשתות את החלב... ולעניינו ייאמר, טבעו של אדם משעה שהוא 'נזכר' להתעורר ועד שיצא הדבר למעשה נמשך הדבר זמן הרבה, על כן הבה נתחיל מעתה להתעורר ול'התחמם' לקראת ראש השנה, ובזה נקווה שבסייעתא דשמיא נכנס כבר בעובי הקורה ונשלים את העבודה בהגיע הימים הנוראים, כי אילו נמתין ח"ו עד אז, הרי אנו מסוכנים שנזכה להתעורר רק לקראת חנוכה...

ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלוקיך וגו', ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו, שלפעמים מתעורר האדם בתשובה, אך מרגיש שבי ירבה ממך הדרך דהיינו דרך תשובה הנפתח בחודש אלול, וכדאיתא מהאר"י הק' (שער רוח"ק יחוד י"ו) להסמיך לזה את מאמר הכתוב (ישעיה מג טז) 'הנותן בים דרך', וכלומר, שנדמה בעיניו שבי ירחק ממך המקום - שהוא מרוחק מאוד מהשי"ת, ואין בו כח לשוב בתשובה שלימה, ונתנה לו התורה את העצה היעוצה ונתת בכסף, מלשון כיסופין, ור"ל 'להיות נכסף ומשתוקק מתי יוכה לשוב כראוי, וצרת הכסף בידך עד שתזכה לילך אל המקום אשר יבחר ה' אלוקיך'.

וכבר כתב ה'מהרי"ל' (מנהגי מהרי"ל, הלכות ימים נוראים) וז"ל, דרש מהר"י סגל משנבנס אלול^ל מרבין בתשובה^כ... על כן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו מן לבו קודם יום הדין של ר"ה, וירגיל את עצמו כל ימי אלול להתרגל בהן בעשרת ימי תשובה.

נותן לפניכם - הבחירה נתונה בידי האדם

בפרשתן (יא כו), 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', וכבר עמדו מפרשי התורה לבאר המעם שפתח הכתוב בלשון יחיד ואמר 'ראה' וסיים

הישן, 'היינו לבל ימתין בתיקון דרכיו ומעשיו על התחדשות השנה לתקן או את הישן משנה שעברה רק עכ"פ יתקן הכל בחודש אלול וכו' ובבוא יום הדין יום ר"ה ויוה"כ יושפעו אז כל הטובות וכל הברכות להכנסת ישראל', לעילא ולתתא"י.

באופן אחר פירש הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (ר"ה עשר) בהקדם מאמרו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע על הא דאיתא במשנה (ריש ר"ה) 'באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי, דהנה איתא בזה"ק (תיקו' תיקון יז) ש'מעשר' רומז ל'יראה' כי י' היינו יראה, ודעת תנא קמא שה'מעשר' ומתעורר ביראת ה' לשוב בתשובה רק באחד באלול הרי הוא כ'בהמה' שאין בה דעת, כי מי שיש בו דעת אדם הרי הוא ירא מהשי"ת כל השנה כולה, אכן רבי אלעזר ורבי שמעון חולקים עליו ואומרים, שאכן זה השב באחד אלול עדיין בגדר 'אדם' הוא, ורק מי שאינו נוכר לשוב עד ראש השנה שהוא יומא דדינא על כולי עלמא אזי הוא 'נמשל כבהמות נדמו', כי עכ"פ צריך לדרוש ל' יום קודם.

עפי"ז מבאר בלישנא דקרא 'עשר תעשר' - כלומר שלכל הפחות בחודש אלול יתעורר ביראה (שהיא בח' מעשר, וכנ"ל) לשוב בתשובה על כל עוונותיו (עיי"ש בדברים נוראים). וממשיך הכתוב לומר (שם כד-כה) 'וכי

יז. וכה ביאר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (נצבים ד"ה דתשרי) בלשון הזמר 'אזמר בשבחין' (לליל שב"ק) יהא רעוא - יה"ר מלפניך אבינו שבשמים, קמיה דתשרי - שעוד בטרם יבוא חודש תשרי על עמיה - יעוררו עצמם עם בני ישראל, ואז דיתענג לשמיה במתיקין ודובשין - ירגיש מתיקות בעבודתו יתב"ש, ויזכה להשפעות טובות בבני חיי ומזוני רוויחי. יח. וכה ביאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מאמרי אלול א אות כ) בלשון הכתוב (ז יב) 'והיה עקב תשמעון, ש'אין והיה אלא לשון שמחה', והכי קאמר שמחה תהיה לפניו ית"ש, אפילו אם רק עקב תשמעון את המשפטים האלה, פירוש אף אם ח"ו תתשללו במצוות בכל השנה, אך בהגיע עקב, היינו בסוף השנה תשמעון.

יט. וכה פירש הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע בהאמור בפרשתן (יב ה) 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', ש'אם רק תדרוש לבוא 'לשכנו' - תהיה בטוח שתבוא שמה כי ישלח מקודש עזרך', שהבא לטהר מסייעין אותו.

כ. כתב 'המחבר' (שו"ע סי' תקפ"א ס"א) 'נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים, מראש חודש אלול ואילך עד יום הכיפורים, וברמ"א - ומנהג בני אשכנז אינו כן. והיה מדייק הגאון בעל 'שבט הלוי' זצוק"ל, שאין כוונת הדברים אלא לענין אמירת הסליחות (שלא נהגו בני אשכנז לאומרם מתחילת חודש אלול, רק בסופו), אבל בענין ההשכמה לא פליגי, כי זה ודאי שלא היה 'מנהג' באשכנז להרבות בשינה בחודש נשגב זה... אלא מראש חודש צריך 'להשכים' ולהתעורר... ואם לא לסליחות' אזי ישכים קום לעבודת הבורא בתורה ותפילה...

כא. ידוע מה שכתבו בספה"ק (מהר"ש מבעלזא זי"ע וכבר הביא כן ב'לקט יושר' בשם רבו ה'תרומת הדשן') כי שם החודש אלול רומז על עניין התשובה, כי שמות חדשים עלו מבבל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב) ו'אלול' בלשון ארמי הוא לשון חיפוש, וכמו שנאמר (במדבר יג ב) 'ויתורו את ארץ כנען, ותרגם אונקלוס 'ויאָללון', ובא לרמז על חובת החיפוש במעשיו ולבחון את דרכיו האם טובים הם בעיני ה'...

ואם יאמר האדם וכי תקנה יש לי אחרי שכבר עברתי כל כך הרבה עבירות, והיאך אתקן את כל עוונותי. לזה אמר הכתוב היום, כי הבעל תשובה 'כתינוק שנולד' היום²¹, בתנאי שמעתה יעזוב את דרכו הנלוזה, ויתחיל להלך בדרך טובים. ואם יוסיף האדם לומר אין בכוחי להתגבר על היצר האורב לי יומם ולילה להכשילני, על כגון דא אמרה תורה אנכי, כלומר הקב"ה אומר לו אנכי אהיה בעזרך²², כמאמרם (סוכה נב.) 'יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו'.

ואם עדיין יבוא האדם בטענה אולי אין בזה טובה אמיתית, כי בזה שמרצים אותי בכל מיני ריצוים נראה הדבר כאילו סחורה גרועה מוכרים לי, שהרי בעל סחורה טובה אינו זקוק כל כך להרבות בשבח סחורתו לכך אמר לפניכם שהקב"ה מניח לפניכם את הדרך הטובה ואינו מכריח אתכם לבחור בטוב אלא 'הבוחר יבחר'²³. ואם יאמר אדם שקבלת הברכה תלויה

בלשון רבים - 'נותן לפניכם היום'. וביאר הרה"ק מקאצק זי"ע (הובא בור זהב' להרה"ק מסטריקוב זי"ע, השמטות עמ' נו), שאכן עצם נתינת התורה שווה היא לכל אחד ואחד, כי כל אחד מישראל קיבל אותה תורה ואותן מצוות, על כן אמר בלשון רבים נותן לפניכם היום כי ה'נתינה' שווה לכל. אך לכל אחד יש 'ראה' בפני עצמו - ראה נא את אשר ציוויתך ועשה אותה לפי כוחותיך ובשרונותיך.

בה מבאר הגר"א זי"ע (דברי אליהו בפרשתן ד"ה ראה) בכתוב 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', נקט הכתוב לשון הוה נותן ולא אמר נתתי בלשון עבר, לבל יעלה האדם בדעתו כי הבחירה בטוב ניתנה בידו רק בתחילת דרכו בעבודת ה', אבל אם כבר החל להלך בדרך שאינה טובה שוב אין לו תקנה אף אם ירצה להשתנות לטובה, על כן אמר 'אנכי נותן לפניכם' לשון הווה, שבכל יום ויום אפילו ביומו האחרון עדיין בידו לשוב ולבחור בדרך הטובה²⁴, תתחדש מהיום ואילך, וייטב לך בזה ובבא...

כב. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע נסע יחד עם הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע לכנסיה הגדולה בווינא בשנת תרפ"ג, בדרך שאל ה'חפץ חיים' את האמרי אמת, הנה בתורה כתוב (בפרשתן יג ח) 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו... ובו תדבקון', ולכאורה צריך ביאור שהרי אמרו חז"ל (בר"ר מד ה, ועוד) 'כל מקום שנאמר 'אחר' סמוך 'אחרי' מופלג', ומדוע אמר 'אחרי' ה' תלכו שנראה לכאורה שצריך להתרחק מה', ותירץ ה'חפץ חיים' שהכתוב בא לומר שאף כשאדם מרגיש בנפשו שהינו מרוחק ו'מופלג' מהבורא יתברך מרחק רב, גם אז 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו', בלא להתיימשך מקרבת ה'. נענה ה'אמרי אמת' ואמר, לכבודכם אענה תירוץ על פי דרך החסידות, שהכתוב בא לומר במידה שהאדם מרגיש בנפשו שהינו מרוחק ו'מופלג' מה', במידה זו הרי הוא זוכה ל'ובו תדבקון' על ידי זה דבוק האדם לבוראו בדביקות וקירבה גדולה, (ב'שיחתן של עבדי אבות' לגאב"ד ראדומישלא זצוק"ל הביא נוסח, שאם האדם מדמה בעצמו שהוא קרוב אזי הוא רחוק, ואם חושב שהוא רחוק הרי הוא קרוב).

כג. בדרך זה ביאר הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (בפרשתן ד"ה א"י ראה) במאמר חז"ל (תמיד לב.) 'איזהו חכם הרואה את הנולד', כי העושה תשובה הרי הוא כקטן שנולד דמי, ו'חכמת החיים' של יהודי להתחדש תמיד ולראות עצמו כנולד היום. **כד.** ומן העניין להביא את דברי ה'טור' (או"ח קטו) בביאור נוסח התפילה 'השיבנו אבינו לתורתך', אחרי שבני ישראל בניו של מקום הם ככתוב (בפרשתן יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם', ו'האב חייב ללמד את בנו תורה' (קידושין ל.) על כן מבקשים אנו 'השיבנו אבינו לתורתך'.

אגב גררא, איתא ב'בעל הטורים' בכתוב בפרשתן (יא כז) 'את הברכה אשר תשמעו' שהוא סופי תיבות 'תורה', שבזכות התורה יבואו הברכות. וב'משנה ברורה' (תקפ"ה סק"ג) הביא, שלכן תוקעין בשופר אצל ה'בימה', כי שם קוראים בתורה, כדי שזכות התורה תגן עלינו לעלות זכרוננו לפניו לטובה.

כה. וכך ביאר ה'כלי יקר' (ד"ה דבר אחר) את הפסוק 'ראה אנכי נותן לפניכם היום', שבא לרמז בתיבת היום אל הגלגל היומי (היינו השמש שעפ"י הילוכה נקבע היום והלילה), והסמיק תיבת היום אל 'הברכה והקללה', לומר לך שכמו השמש שהוא עצמו אחד הוא ופועל שני הפכים, מתוך השעווה ולאידך מקפיא הביצה, כמו כן היא משחרת פני הכובס ומצד שני מלבנת הבגד, וכל השינויים הללו אינם באים מצד השמש כי אם מצד המקבלים, כך הברכות והקללות הבאים מאתו יתברך, אינם מחמת שיש ח"ו שינוי בו יתברך, פעמים ברכה ופעמים להיפך, שהרי נאמר (מלאכי ג א) 'אני ה' לא שנית', אלא השינוי בא מצד המקבלים, ונמצאנו למדים מדבריו, שזאת הברכה - ברכת אלוקים ממעל, קבועה ומצויה לו לכל אחד ואחד, והוא עצמו מחליט האם להתנהג בתומת ישרים וליהנות מלא חפניים מברכת הטוב, או ח"ו להיפך.

רק אם יהיו בעולם עוד צדיקים, אבל אם רק אני אבחר בטוב לא אזכה לכל רב טוב הצפון לצדיקים, לזה נכתב ראה בלשון יחיד, ללמדנו שגם היחיד יכול לזכות בברכה ולא ישגיח במעשי עולם אם מקבלים עליהם עול תורה ומצוות אם לאו.

כי בוך יברכך ה' - שפע גשמי ורוחני הנשפע ע"י הצדקה בפרשתן (טו י), 'נתון נתן לוי ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך כי בכל מעשך ובכל משלח ידך^{כח}, כתב ה'חינוך' (תפ) וז"ל. 'וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפילו מעט

כו. החיד"א זי"ע מביא בספרו 'פני דוד' (ד"ה ובכפל הכתוב) בשם האלשיך (בפרשתו, ד"ה נתן נתן א"י השני, ועיי' פר' משפטים אם כסף) שמי שהשפיע עליו הקב"ה שפע רב, ידע שאינו אלא 'אפטרופוס' על המעות, וכמו שאמרו (ב"ב קלא:): הכותב כל נכסיו לבן אחד בין הבנים הרי הוא נעשה אפטרופוס על הממון, כי אומדים דעתו של אב שלא כיוון לתת רק לאחד ולהניח את שאר בניו, אלא שמינה אותו לאפטרופוס, ועל דרך זה כל ישראל בניו לה', ואם נתן נכסים לעשיר, הדעת נותנת שחלקו של עני מונח אצל העשיר, ואין העשיר אלא אפטרופוס עליהם. וזהו שכפל הכתוב לומר נתון נתן לו, פירושו. הקב"ה אומר לנו, אנכי נותן לך, כדי שתתן לו, ולא ירע לבבך - שהרי נמצא שהנך נותן לו משלו, שמא תאמר אם כן אין זו מצוה כי מעותיו של העני מופקדים בידך, ושלך הוא נוטל, אך עם כל זאת בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך.

כה אמר הרה"ק ה'נועם אליעזר' מסקולען זי"ע במשל 'מחלק' (מלצר) הממונה לחלק את המנות למסובים בשמחת הנישואין, ובבואו לפני אחד השולחנות בו ישבו כעשרה סועדים הניח את המגש הגדול בסמוך לאחד המסובים כשבדעתו לקחת ממנו ולחלק לכל המסובים, והנה אך התחיל לחלק לאיש איש מנתו פתח היחיד שהמגש הונח לידו - איי, אדון נכבד, מנין לך העוז והחוצפה לקחת משלי ולחלקה לאחרים, שחק ממנו ה'מחלק' וכי תעלה על דעתך שנתתי לך לבדך עשרה מנות בשר בסעודה אחת, אלא שהייתי מוכרח להניחו באיזה מקום, ובחרתי בך להניחו בסמוך לך, אבל לא להשאיר בידך הכל, אלא ע"מ לחלקה לאחרים הנחתיו כאן... והנמשל מובן... כי זה האיש אשר 'הניחו' אצלו מן השמים ממון הרבה אל יחשוב ש'הכל שלו' ובשבילו... אלא הממון נועד עבור כל הרבים הנמצאים בזה העולם.

כז. צא ולמד מתן שכרם ומעלתם של גומלי חסדים ממה שנאמר (משלי לא כא) 'לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שָׁנִים', ופירש רש"י, 'לא תירא לביתה משלג - שדנין בו הרשעים מאש לשלג', כי כל ביתה לבוש שנים - 'מלובשים בכפל', ור"ל משום שמקיים מצוות שנכפל בהם הלשון, ונדרש הכתוב מלשון שָׁנִים, ומפרש רש"י אלו הן המצוות שיש בהם כפל לשון, 'נתון נתן (טו י), פתוח תפתח (שם ח), העניק תעניק (שם יד), כל אלו מצילין אותן משלג גיהנם', והרי שגדול מצוות עשיית החסד בין איש לרעהו להצילו מדינה של גהנום

מאמר נורא איתא ב'נועם אלימלך' (דברים ד"ה א"י אלה) לפרש בלשון הכתוב (תהילים עב ג) 'ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה', שהנה 'הרים' רומזו להאבות הקדושים, ובזכותם ישא שלום לעם, אמנם איתא שהאבות הק' לא קיימו מצוות צדקה בשלמות, כי עשו צדקה רק עם נכריים, שהרי עדיין לא היו אז יהודיים בעולם שיוכלו לגמו עמהם חסד, ובזה אנו עדיפים מהם. וזהו שאמר הכתוב 'וגבעות בצדקה' - שע"י הצדקה שאנו עושים אנו עולים במעלה, וכלשון קדשו 'גבעות ר"ל רחמים גדולים העליונים בא על ידי צדקה שזה הוא בלא זכות אבות, על ידי שעתה מקויים יסוד מצות הצדקה לגמרי', והדברים מבהילים על גודל כוחה של צדקה וחסד שהוא יותר מכוחה של זכות אבות, וכמו שכתב עוד 'וע"י נתינת צדקה האדם בא ג"כ למדריגה יותר גדולה שיוכל לפעול הכל', ודבר שפתיים אך למותר... כח. ה'מגיד מדובנא' זי"ע (אהל יעקב ראה, ד"ה כי בגלל) המשיל את הדבר לאדם שאיבד שטר של מאה זהובים, ובדרך חיפושו מצא מאתים זהובים אחרים, שעדיין יש לו מקום לחשוב, אם לא הייתי מאבד את המאה הראשונים היו לי עתה ג' מאות זהובים, אך ההולך בשדהו ושק של זרעים בידו ונקרע השק ונפלו ממנו זרעים, ולאחר זמן עבר האיש בשדהו ונשתומם לראות שצמחו בשדהו ירקות לרוב, וכי יחשוב אפילו לרגע אחד, אילו לא היה נקרע שקי היה לי כעת לבד משדה מלאה בזרעים גם שק 'גרעיני זרע', והרי אך 'שטות' היא לחשוב כן, מאחר שכל הצמיחה באה לו רק ע"י שהשק נקרע ונפלו ממנו גרעיני הזרע. כיו"ב, בכדי לזכות לשפע וישועות מן השמים על האדם לזרוע את גרעיני הצדקה, וכהא דאמרינן 'זורע צדקות - מצמיח ישועות' שהצדקה היא אשר מצמיחה את הישועות, וזה פירוש הכתוב 'ולא ירע לבבך בתתך לו' - אל תחשוב שממונך מתחסר ע"י הצדקה, אלא אדרבה 'בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך' כי הצדקה היא אשר הצמיחה את כל הברכה והשפע.

בספר 'החיים' (לאחי המהר"ל, 'פרנסה וכלכלה' פ"ה) **ביאר** דבר נחמד בטעם שמצינו בלשון חז"ל 'שה'ממון' נקרא בשם 'דמים', שכשם שהדם הוא הנפש כך הממון הוא חיותו של אדם 'ומעמידו על רגליו', אך כשם שלפעמים צריך להקזיז מהדם בכדי שלא יפסד ולצורך בריאות הגוף, 'כך צריך גם לנכות מעותיו ולמעטם על ידי צדקה כדי שלא יקבל הממון הפסד', ועי"ז מקיים הוא ה'דמים' שהם המעות^ל. ובוזה פירש בלישנא דקרא (ויקרא יט ט) 'לא תכלה פאת שדך' - כי אם אינו מניח את המתנות עניים שהם לקט שכחה ופאה הרי הוא

בחין ערכה, ידע בבירור כי המפור ממנו לצריכים - נוסף עוד (היינו שלא די שלא יחסר ממנו מהצדקה, אלא אף יתרכה) כי ה' ידיו את האדם לפי מעשיו ויעניקוהו מברכתו כפי התקרבו אליה (היינו כפי אשר יתקרב האדם אל הברכה המצויה ביד ה'), ומידת הכילות (הקמצנות) היא מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה והנדיבות הוא חלק מחלקי הברכה, ונמצא המתנהג בה (בנדיבות הלב) שהוא בתוכה (בתוך הברכה). וכבר אמרו חז"ל (תנחומא יח, תענית ט). על הפסוק שבפרשתן (יד כב) 'עשר תעשר' - עשר בשביל שתתעשר^{כט}.

כט. עוד נאמר על מצוות מעשר 'בחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים' (מלאכי ג י), וביאר המגיד מדובנא (כתבי המגיד מדובנא ח"ב על מלאכי) בדרך משל, לסוחר שהגיע ממדינת הים וברשותו ספינה מלאה בבדים משובחים מעשי אורג, השמועה פשוטה במהרה ברחבי העיר כי ניתן כעת להשיג בדי יקרים במחיר זול, ואכן, תוך זמן קצר עמדו לפניו כל סוחרי העיר. הסוחר הודיע לכל שאורכה של כל חתיכת בד היא שישים אמה, וכל אחד מהם רצה שהמוכר ימדוד לעיניו את כל הגלילים שהוא קונה מאתו, מה עשה הסוחר שאצה לו הדרך אמר להם אין עתותי בידי, אבקשכם, קחו את הגליל הנראה כדק ביותר, עתה אמדוד אותו לעיניכם ומכיוון שתראו כי אורכו שישים אמה תדרשו ק"ו לשאר הגלילים העבים יותר שבוודאי יש בהם שישים אמה...

והנמשל, כי הנה הקב"ה חמל עלינו ונתן לנו את תורתו עם תרי"ג מצוותיה. ותכלית כולם להיטיב עמנו ולהשפיע עלינו שפע רב - מצווה מצווה ועניינה המיוחד לה והם הם מקור הברכה. עתה בא אדם הקרוץ מחומר, ואומר לראיה והוכחה אני צריך, מניין אדע שהמצוות מקור הברכה הם - ולא אפסיד בעבור שמירתם (כגון הממהר לעבודתו ונראה לו שבקיצור תפילתו יצא מן המניין מוקדם יותר וירוויח יותר ממון, וכי"ב בשאר מצוות), ואכן, חסד עשה עמנו הבורא, אחרי שקשה לנסות תרי"ג מצוות, לזה אמר, קחו נא מצווה אחת הנראית כמי שקרובה להפסד יותר משאר המצוות, שהרי הנותן מעשר מפחית מממונו שהרוויח, 'ובחנוני נא בזאת' עשר בשביל שתתעשר, וממנה תקיש לכל המצוות שרווח גדול טמון לנו בהם, ואין השומע לי ומפסיד.

ל. הגאון רבי שמעון הכהן שקאפ זי"ע (בהקדמה לספרו שערי יושר) מבאר את מאמר חז"ל (תענית ט) 'עשר בשביל שתתעשר', מדוע העשירות אינה תלויה במעשי האדם, אלא רק בנתינת מעשר, עד שאפשר שתלמיד חכם וצדיק פלוני לא יהא נשפע בעשירות ממעל מאחר שאינו נותן מעשר, ולאידך גיסא יימצא עם הארץ שיתעשר עושר רב בזכות מצוות מעשר. וביאור הדבר, שכמו הממונה מטעם השלטון על אוצר קטן, אם ישמור תפקידו כראוי יתמנה לאחר זמן לשמור על אוצר גדול יותר, וכך יעלה ממדרגה למדרגה אף אם אינו ידוע כמצליח גדול בשאר תפקידים, וכל זה מכיוון שבענייני האוצר הרי הוא ממלא שליחותו ותפקידו כראוי. כן הוא בענין עשירות הממון, הכל תלוי אך ורק אם משתמש כראוי בממונו, אם 'מעשר' את ממונו הרי הוא מראה בזה שהוא יודע כיצד משתמשים עם ממון, לכן יקבל שכרו משלם בעשירות ורווחה, ומכלל הן אתה שומע לאו.

כתב בספר 'מקור ברוך' להגה"ק רבי ברוך פאייתוסי זי"ע ('י"ל בשנת תק"נ, פר' נח ד"ה וכת הקדמונים), שהנה יכול להיות משפך נאה ומפואר עשוי זהב טהור, אך כל עוד שפתחו התחתון סתום אי אפשר להשתמש בו, ולאידך גיסא אפילו אם המשפך עשוי ממתכת פשוטה, אך פתחו פתוח אפשר להשתמש בו כראוי לו, וכמו כן אין נפקא מינה מה הם מעשי האדם בשאר עניני עבודתו, כל עוד שפתחו פתוח והוא מעניק לאחרים משלו הן ברוחניות והן בגשמיות, הרי שופכין לו כל ברכאן דלעילא, אך באם פתחו סתום, אף אם הוא 'מקשה זהב טהור', אינו מקבל את השפע הרב הנשפע עליו מלמעלה.

ומעתה יתבאר היטב עניין ה'מעשר', וכמו שכתב בספר 'דרך משה' הנספח על 'ספר הגן' (יום תשעה עשר), שבדק ושאל בעלי אומנויות, אודות כלי הנקרא 'משפך' (כלי שיש לו פה רחב מלמעלה וצר מלמטה וכשרוצים לשפוך משקה מכלי אל כלי מעבירים אותו על ידי המשפך) וכולם כאחד אמרו לו, שבכדי שיפעל המשפך את פעולתו, צריך להיות גודל נקב פתח

קדישין השלם) דלכן הוסיפה תורה תיבת 'לאמר', ע"ד דאיתא בגמרא (ב"ב דף טז:) שהנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות, וזהו כוונת הכתוב, שאם העני מתבייש לקחת צדקה, 'אנכי מצוך לאמור', שתאמר להמתבייש דברי פיוס ותחנונים ותגיד לו שיקח עכשיו לפי צרכיו וכשיעזרו ה' אז פתח תפתח את ירך לאחיק והוא יהיה הנותן.

זבזה ביאר ה'כלי יקר' (יד כב) הטעם שכפל הכתוב בלשונו בכל המקומות שזכור בפרשתן חיוב נתינת צדקה, וכמו שנאמר (יד כב) 'עשר תעשר', וכן כתיב (טו ח) 'פתוח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו', וכן נאמר (שם י) 'נתון תתן', ולא עוד אלא שגם מתן שכרה כפול, וכדכתיב (שם ד) 'כי ברך יברכך ה' אלוקיך וגו', 'ע"כ נראה שכל ענייני הצדקה כפולים, הנתנה ביד והפיוס בפה, ע"י שלא ירע לבבו ויתן לו בסבר פנים יפות ובלב שלם', וזהו 'פתוח תפתח' - פתיחת היד ופתיחת הלב, וכן על דרך זה בכל ענייני הצדקה, 'ועל כל אחד מאלה הקב"ה קובע לו שבר בפני עצמו לכך נאמר כי ברך יברכך'.

וכך כתב החינוך (מצוה תעט) על האמור בפרשתן (יד כב) 'עשר תעשר', וז"ל, לעשות צדקה עם הצריך אליה בשמחה ובטוב לבב. כלומר שנתן מממונו למי שיחסר לו ולחזק העני בכל מה שצריך למחיתו בכל יכלתנו, ועל זה נאמר (טו ח) פתוח תפתח את ירך לו

מכלה ומאבד את כל שדהו. והוסיף לרמוז זאת בלשון הגמ' (קידושין מז.) 'מלווה להוצאה ניתנה', כי הממון שביד האדם אינו שלו אלא הקב"ה נתן לו רק כמו 'הלוואה', והתכלית היא 'להוצאה ניתנה' - שיוציאם לענייני צדקה. וכתב עוד וז"ל, וכמו שיש ללמוד לבניו אחריו את דרך האמונה, כך ילמדם דרך הצדקה, כענין שנאמר באברהם 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה' (בראשית יח יט).

ולא רק לפתיחת שערי ברכה ורווחה כנגד מעשיו זוכה האיש, אלא גם יוסיפו לו מן השמים 'מתנת חנם'. וכמו שכתב הרה"ק העבודת ישראל זי"ע (שמות לג יא, ד"ה חנות) וז"ל, שהבורא יתברך נותן לו מדת חנינה ורחמנות - שיתנהג האדם עצמו במדת רחמים וחסד לא, ועי"ז נותן לו מאוצר מתנת חנם (שהוא אוצר גדול), וכמו שדרשו (שבת קנא:) על הפסוק (בפרשתן יג יח) 'ונתן לך רחמים - ועי"ז ורחמך', עכ"ל. בזה מתבאר כפל הלשון 'חנותי את אשר אחון', שהקב"ה חונן לאדם ונותן לו שירחם על אחרים כדי שיוכל אח"כ הקב"ה לחון אותו.

די מחסורו אשר יחסר לו - מצוות הצדקה באמרי פיו ובהשתתפות בהרגשות רעהו

בפרשתן (טו י"א) 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך וגו' על בן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך לאחיק, ביאר בה הרה"ק מרוזין זי"ע (הובא בעירון

הצר מלמטה לכל הפחות עשירית מהפתח הרחב למעלה, כי בפחות מעשירית חוזר כל המשקה להיות נשפך מהפתח העליון, וכמו כן הוא בשפך העושר והשפע ממרום, אם פותח האדם כאן למטה פתח של עשירית מהשפע הניתן לו מלעילא, אזי כל השפע יורד דרכו ונהיה עתיר נכסין, אך באם הוא סותם או אפילו רק מיצר את פתחו עד פחות מעשירית אזי כל השפע הנגזר עליו נאבד.

כתב בספר 'כתר ראש' (ריש הל' צדקה ומעשר, קכג) שהגה"ק רבי חיים מוואלאזין זי"ע אמר בשם רבו הגר"א זי"ע, וז"ל, כל השומר 'מעשר' מובטח בכך שלא יבוא לידי היזק כלל. והשומר חומש מובטח שיתעשר. ויושרש בזה מידת הבטחון, והלוואי כל ישראל היו שומרים 'מעשר' - היה מתקיים הפסוק (בפרשתן טו ד) 'אפס כי לא יהיה בך אביון'. ומוסיף להביא (באות קכד), פ"א היה לרבינו ספק בדמי מעשר, והקיל עצמו בזה הפעם, תיכף אח"ז נטבע דלי בבאר, והורידו כלי גרזן עם ווים להוציא, ונפל גם הגרזן לבאר, ועשה חשבון שהדלי והגרזן עלו ממש כמו (הסכום של) כסף מעשר - שלא נתן מצד שנסתפק לו. והפריש תיכף המעשר ואח"כ עלה הגרזן והדלי (מן הבאר).

לא. סיפר הגה"צ רבי משה מידנער זצ"ל שפעם בלכתו בדרכו, עצרו יהודי בא בימים שנסע בעגלה, והפציר בו נואשות שייגמול עמו חסד ויעלה לעגלתו, כדי שיוכל להסיעו למחוז חפצו, אבל רבי משה לא אבה, ורק לאחר שהלה לא הרפה מעמו עלה על העגלה, ומשעלה שאל את היהודי, מה בער בכס כל כך שאעלה על העגלה, ענהו אותו יהודי בהצביעו על אוזניו ואמר לו, הנה אוזניים אלו שמעו מפיו הקדוש של הקאברני'ער זי"ע, א טאג וואס מטוה"ט נישט א טובה פאר א איד'ן איז א טויטע טאג (יום שאינו פועל בו טובה ליהודי אחר, אינו נחשב לו בשמים כיום בחייו אלא כיום מת), היום עדיין לא הזדמן לי לגמול חסד עם הזולת.

והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך, והיינו שצריך לתת ולשמה את הלוי והגר והיתום והאלמנה. והקשה הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע (כת"ס החדש) שלכאורה תיבות 'אשר בקרבך' אין בהם צורך, שפשיטא שהם בקרבך, וכי תעלה על דעתך לתת למי שאינו בקרבך... ומבאר כי עיקר מצוות 'ואהבת לרעך כמוך' היינו שישתתף עם רעהו הן במכאובו וצעריו והן בשמחתו והצלחתו, ואין די ב'מעשה' החסד והנתינה בלבד, אלא צריך שיכאב לו כאבו של זולתו^ל, שעל ידי זה 'יעשה כל

וכו'. ואתה בני, אל תחשוב שענין מצות הצדקה לא יהיה רק בעני אשר אין לו לחם ושמלה וכו', כי התורה תבחר לעולם בגמילות חסדים, ותצוה אותנו להשלים רצון הנבראים בני ברית באשר תשיג ידינו. וכלל הענין, שכל המהנה את חבירו בין בממון בין במאכל או בשאר צרכיו או אפילו בדברים טובים^ל, דברים נחומים^ל, בכלל מצות הצדקה היא ושכרו הרבה מאד. עכ"ל.

בפרשתן (טו יא), 'ושמחת לפני ה' אלוך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך

לב. הנה כתיב בפרשת עקב (י ט) 'ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים', ואף שב'פשוטו של מקרא' לא דיבר הכתוב אלא בנכרי שהתגייר, אמנם הרחיב בדבר בספר החינוך (מצוה תלא) ללמוד מכאן על גודל החיוב לקרב כל מי שהוא בבחי' 'כי גר הייתי בארץ נכריה' - שנמצא במקום זר ומנוכר, שעלינו לקרבו בשני ידיים ולהיות לו לעזר עד שירגיש כאחד מן השורה ומן המניין.

וכה הם דבריו, ויש לנו ללמוד מן המצוה היקרה הזאת לרחם על אדם שהוא בעיר שאינה ארץ מולדתו ומקום משפחת אבותיו, ולא נעביר עליו מן הדרך במצאנו אותו יחידי ורחקו מעליו עוזריו, כמו שאנו רואים שהתורה תזהירנו לרחם על כל מי שצריך עזר, ועם המידות הללו נזכה להיות מרוחמים מהשי"ת וברכות שמים ינוחו על ראשינו, והכתוב רמז טעם הציווי באמרו כי גרים הייתם בארץ מצרים, הזכיר לנו שכבר נכוינו בצער הגדול הזה שיש לכל איש הרואה את עצמו בתוך אנשים זרים ובארץ נכריה, ובזכרנו גודל דאגת הלב שיש בדבר, וכי כבר עבר עלינו, והשם בחסדיו הוציאנו משם יכמרו רחמינו על כל אדם שהוא כן, עכ"ל.

ולדין ייאמר, כי מצווה רבתי זו שכיחה ומצויה ביותר ביננו, וכגון, כאשר מגיע אורח לבית המדרש, או כשאחד בא להתיישב בדירה בסמיכות מקום על ידינו, וכל כיוצ"ב, והדברים אמורים ביותר אל בחורי הישיבות העומדים להתחיל את ה'זמן' בקרוב, שחוב קדוש מוטל עליהם לקרב את הבחורים הצעירים שהגיעו זה עתה להיות מיושבי ביהמ"ד.

וכבר איתא בגמ' (פסחים קיח.) לפרש מה שנאמר (ישעיה כג יח) 'כי ליושבים לפני ה' יהיה סְחָרָה לאכול לשבעה' שהכוונה על 'המקבל פני חברו בישיבה', והיינו שלומד עמו (כמבואר במהרש"א). ואם דברי תורה צריכים חיזוק בכל עת, קל וחומר עתה בעמדנו לקראת 'זמן אלול' הבעל"ט שצריך לקרב חבריו וללמוד עימם.

לג. סיפר אחד מחשובי מרביצי התורה שליט"א, מקים עולה של תורה ועומד בראשות ישיבה נודעת, שהתייתם מאביו כבר בימי ילדותו, ואמו נאלצה לשמש כ'מנקה' בבתי אחרים בכדי להביא מעט פרוטות להחיות נפשה ונפש עוללה, והנה חשקה נפשו ב'כתונת' (חולצה) חדשה אך אותה אומללה לא היה בהישג ידה סכום נכבד כזה, אמנם הילד לא ויתר בשום פנים ואופן והפציר בה לילות כימים והתחנן עד שלא יכלה לעמוד כנגדו, ובצר לה קימצה מפת לחמם, חסכה פרוטה לפרוטה עד שעלה בידה לקנות הכתונת, כל כך התרגש הילד עד שרצה תיכף ומיד ללבוש את הכתונת ולצאת עמה לרחוב העיר להראות לכל את הודו ותפארתו... כחתן יכהן פאר... אמנם אמו לא הסכימה לכך אלא אמרה לו שלכבוד 'ראש השנה' יזכה בבגד החדש. בקוצר רוח המתין לראש השנה, ולבש את הבגד בשמחה עצומה ויצא לבית הכנסת, אך לדאבון ליבו לא היה אחד ששם ליבו ליתום האומלל שכה שש ושמח עם הבגד החדש... והרגיש שחרב עליו עולמו ממש ונפלה רוחו עדי תהום... וכמעט שהחליט לעזוב את 'כרם בית ישראל', אלא שאינה ה' לידו וראה התקהלות גדולה ברח' רלב"ח בסמוך לבית המדרש דחסידי גור, לשם הגיעו המון עם תושבי עיה"ק ירושלים ת"ו לזכות לקבל ברכת 'לשנה טובה' מאת הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, והחליט שאף הוא רוצה לעבור אצל הרבי, והבחין בו ה'בית ישראל' מרחוק, וברגע כמימריה קלט את הילד והבגד ואת לבבו השבור ורצוץ, ומיד הגביה הרבי את 'בית הצוואר' (צווארון) של כותנתו והראה לו בעיניו על בגדו, ומסיים אותו ראש ישיבה, שהשתתפות זו בעומק הרגשותיו חממה את ליבו ונתנה לו א שטיק חיות (זריקת חיים) ממש, ורק מכוחה הגיע להיכן שהגיע, וכל התלמידים שהעמידו מוסדות התורה שפתח המה רק בזכות נתינת הלב של הרה"ק זי"ע... לד. פעם נודע להגאון רבי אברהם געניחובסקי זצ"ל על אחד מגדולי הדור שליט"א שנחלה והגיע לבקר את החולה, אך כשנכנס לביתו נתברר לו כי בחסדי ה' כבר הבריא החולה... אמר לו רבי אברהם, נזכר אני במעשה שהיה

התפעלות למעט יגונו ואנחתו ולחוק לבו הנשבר ככל האפשר, ולזה האריך הכתוב ואמר אשר בקרבך, וכלשון הכת"ם, היינו נתונים נתונים המה בקרב לבך לה אשר אתה משתתף בצערך ומצפה לשמח אותם, ובשמחתם ישמח לבך גם אתה.

בפרשתן (טו ה), 'כי פתוח תפתח את ירך לו... די מחסורו אשר יחסר לו' ואמרו חז"ל (כתובות טו:) אשר יחסר לו - אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. אמרו עליו על הלל הזקן, שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא

עם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שהרבנית היתה טוענת כנגדו מדוע אין הרבי שומר על הבריאות, הרי הוא ממעט עד מאד במאכל וכמעט שאינו נותן תנומה לעפעפיו, כיצד יתקיים הגוף הלאה, ענה לה ה'חידושי הרי"ם', מדוע אביך בחר בי לחתן, כי מה שאחר מספיק ללמוד ביום אני מספיק בשעתיים, כמו כן מה שאחר צריך לישון לילה שלם, לי מספיק שעה אחת... וכך כיוצא בדבר התקיים במר, מה שלאחרים היה לוקח להבריא במשך שבועיים ימים, הרי הרב עשה זאת בתוך יומיים...

החזיר לו אותו גאון ב'מעשה' אף הוא, הרבנית של בעל ה'שואל ומשיב' זי"ע היתה פקחת ביותר והיתה סוחרת באריגים, פעם סיפרה ל'שואל ומשיב', שרימו אותה בהרבה כסף והצטערה מאד על מה שהפסידה, הגאון הקשיב לדבריה אך אחרי כמה דקות ראתה שהוא כבר יושב ועמל בתורה כאילו לא קרה דבר, פנתה אליו אשתו בטרוניא, כיצד כלל לא אכפת לך מההפסד הגדול שהפסדתי, איך זה שאתה ממשיך בלימודך כאילו לא אירע דבר, השיב לה בעלה הגדול, מדוע אביך בחר בי לחתן משום שמה שאדם אחד מספיק ללמוד בשבועיים אני מספיק בזמן מועט, כמו כן מה שאחר מצטער על ההפסד הגדול זמן רב, לי לוקח כמה דקות ואחריהם אני מתאושש...

בצאת ר' אברהם געניחובסקי מהבית, נענה ואמר, הסיפור שסיפר לי הגאון עדיף מהסיפור הראשון שלי עם החידושי הרי"ם - במוסר השכל הטמון בו. וביאר, כי הנה באמת הרי ה'שואל ומשיב' שכולו היה שקוע בעמלה של תורה יומם ולילה בלי הפסק כל ימי חייו, ולא היה לו שום שייכות עם הנאות עולם הזה, הרי היה יכול היה להשיב לה לפי שפתו והשגתו, מה יש לנו מכסף, כיצד ומה יש להצטער על עולם חולף, ומה יש לך ולי לעשות עסק מכר, הרי טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. מדוע באמת השיב לה תשובה אחרת, משום שהבין שגם אם הוא עצמו מרגיש כזאת, הרי הרבנית אינה לומדת תורה ואין הרגשותיה כהרגשותיו, וכיוון שכך, מצא את הדרך הנכונה, להשיב לה תשובה ולפייסה ולרצות את דעתה, שגם היא תבין, ולכן השיב לה כנ"ל.

ומכאן יש ללמוד כי אם פלוני שומע אדם עם מצוקה ח"ו אין להשיב לו מה שהוא היה משיב לעצמו במצב כזה, נו, זה כלום... ממה אתה עושה 'עסק'... וכיוצא בדבר, כי לפעמים אף אם אצל עצמו לא נחשב הענין לצרה, אבל אצל חברו נחשב דבר זה לצרה גדולה הגורמת לו ל'יגון ואנחה' קשים, לכן יש להתאמץ, למצוא את התשובה המתאימה לחברו, כפי מה ש'דעתו' משגת, מה שיפייס את דעתו.

והוסיף רבי אברהם זצ"ל, באמת ידוע, שגם הטיפש הכי גדול, במה שנוגע לצרכו וענינו מוצא את הדרך החכמה הטובה ביותר כדי להשיג את מבוקשו, כמו כן אם ירגיש אדם באמת את דאגת חברו גם יידע להשיב לו בדיוק מה שצריך לשמוע ורוצה לשמוע... (מובא ביאגן הסהר).

לה. מעשה באיש יהודי שנולד לו בן במזל טוב, הלה רצה לקרוא לרך הנולד על שם אביו שנלב"ע כמה חדשים קודם לכן, אבל ב"ב לא הסכימה, וטעמה ונימוקה עמה, כי לפני זמן מה נפטר לאחד משכניהם (שדרו באותו בנין) ילד קטן שהיה קרוי בשם זה, והיא חוששת שיש בשם זה 'מזל רע', ועל כן היא יראה וחוששת לקרוא לבנם בשם 'נורא' שכזה... האב ניסה להסביר לה שהכל דמיונות והבלים, ובוודאי לא השיב הילד את נשמתו מחמת שקראו לו בשם זה... ואין לחשוש לקרוא לבנם בשם זה, ואדרבה, 'כיבוד אב' יש בדבר, אך היא עמדה על שלה, בלית ברירה נמנו וגמרו לשאול את הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, וככל אשר יאמר כן יהיה. הלך האב אל הגרש"ז וספר לו כל ה'דין ודברים', וכך הייתה תשובת הגרש"ז - שלא יקראו לרך הנולד בשם זה, והוסיף לבאר את ה'פסק', כי באמת אין כאן שום 'בית מיחוש', ואין ממה לפחד, אלא, שאם אכן יתנו לילד את השם, אזי בכל עת שישמעו השכנים שהם קוראים לילד בשמו יעלה בזכרונם אותו בן יקיר שהיה להם, ויתחמץ לבבם ויצטערו... וכמה יש לנו ללמוד מדרכו ומהילוך מחשבותיו, לחשוב ולהתבונן על כל הסובבים, ולא להיות שקוע כל היום רק בעצמו...

באר הפרשה - פרשת ראה

רגילותו ב'עבד שירוץ לפניו', ואף ש'נשיא' היה, מכל מקום 'פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה', ומותר הוא - ואף מחויב, לרוץ לפניו להצילו מאבדון.

מכאן נלמד חשיבותה של גמילות חסד, הן בגוף הן בממון. להעניק איש לרעהו עד כמה שידו מגעת, ויזהר שלא לזלזל באדם מישראל יהיה מי שיהיה, ולא עוד, אלא יכבדנו בכל הכבוד הראוי לו, ואף שה'כבוד' דמיון הוא לו, מכל מקום לגבי רעהו אסור לו לחשוב כן, אלא יכבדהו בכל הכבוד שבידו לכבדו לה'.

מצא עבד לרוץ לפניו, ורוץ לפניו שלשה מילין. והקשה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, דבשלמא מה שנתן לו סוס לרכב עליו ניחא, אך מה שרוץ לפניו בעצמו צריך ביאור, כי הלל הזקן נשיא בישראל היה, ואסור לו לבזות עצמו - לרוץ לפניו עני בכדי למלא אחר שיגיונותיו שהתרגל שעבד ירוץ לפניו לו הדרך.

אלא מוכח מכאן, שיש להתייחס להרגשותיו של הזולת לו בגדר של 'פיקוח נפש', ואף הלל התייחס אל אותו עני כנכנס לגדר סכנת נפשות באם יחסר לו

לו. על שולחנו של הגה"ק ה'מטה אפרים' זי"ע התאחדו תורה וגדולה גם יחדיו, תחת בעלותו היה בנק גדול, בו היו מפקידים מעות ואף היה מלווה סכומים גדולים לכל דורש ומבקש. ביום מן הימים נכנס אליו יהודי עני ואביון וביקש שילוה לו סכום גדול למשך מחצית שנה, ה'מטה אפרים' הגיש לו את טופסי השטרות שירשום עליהם את פרטי ההלוואה, ובתחתיתו אף מקום החותם של הלווה ושל ערב נוסף שעליו לחתום שהוא ערב בעד סכום ההלוואה. לאחר רגעים החזיר לו העני את השטר, הביט ה'מטה אפרים' על מקום חתימת הערב, וראה שהעני (שאיש לא היה מוכן לחתום עבורו ערבות) חתם בעצמו במקום הערב בלשון הכתוב 'לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבקות', כאומר, הקב"ה שלא חסר לו מאומה הוא יהיה ערב בעדי לכלכלני בסכום גדול זה. נכמרו רחמיו של ה'מטה אפרים' על אותו עני ונתן לו את מלוא הסכום, שמח העני והלך לדרכו.

כעבור מחצית השנה באחד הימים חש ה'מטה אפרים' ברע, ע"כ הלכה הרבנית לעסוק ב'עסקי הבנק' תחתיו... משחזרה מן הבנק, שאלה ה'מטה אפרים' על כל פעלה באותו היום, בין הדברים סיפרה לו שהגיע פריץ גדול ולווה סכום אדיר, תמה ה'מטה אפרים' ומהיכן היה לך את המעות והרי אין כעת בקופת הבנק סכום גדול כ"כ. ענתה האשה, שהגיע יהודי אחד ופרע הלוואה אשר היה חייב להם, ומהסכום הזה היה לה להלוות את הפריץ מעות. מכיוון שלא זכר ה'מטה אפרים' שאמור היה להיכנס סכום כזה בזה היום, בחן ובדק בפנקסיו ומצא שאכן היום הוא 'זמן פרעון' של אותו עני. ויען המטה אפרים ויאמר, חושדני כי לא ה'לווה' פרע את חובו, אלא אליהו הנביא אשר בא הנה לפרוע 'ערבותו' של 'בעל הממון', חקר המטה אפרים את הרבנית האם אותו היהודי בא לפרוע חובו, ותען ותאמר, לא, אלא יהודי אחר בא ופרע... מכיוון שכן עשה ה'מטה אפרים' חשבון לנפשו מדוע לא זכה לראות את אליהו הנביא, וגמר אומר שכך עלתה בידו מכיוון שאף לאחר שהבין את מצוקתו של העני ביקש ממנו 'ערב', ולא נתן לו תיכף את כל המעות בתורת מתנה...

לז. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל נשא פעם מדברותיו בישיבת חוג חת"ס בב"ב, וכה אמר, הבה ואספר לכם 'כבוד' מהו, בשנת תרצ"ו נתמניתי לשמש כ'מגיד שיעור' בישיבת מיר בליטא, והיה הדבר בשנתו האחרונה של המשגיח הגאון ר' ירוחם זצ"ל. באותו זמן הקים ר' ירוחם את ישיבת מיר שבארה"ב, ביום מן הימים דיבר ר' ירוחם בשבח הישיבה שהוקמה בארה"ב - וכה אמר, היום קיבלתי 'טעלעגראם' (מברק) מהישיבה שבארה"ב, ושם נכתב כי בני הישיבה לומדים בהתמדה נפלאה, בריתחא דאורייתא וזה באחרונה ישבו והתעמקו במשך יום ומחצה אודות אחד מחידושי של ר' חיים, והנה, לקח לי לערך שני דקות עד שהבנתי כי האף אומנם ששמי הוא ר' חיים, אך בזו הפעם לא הייתה הכוונה לחידוש שלי, אלא להגר"ח מבריסק זצוק"ל.

המשיך ר' חיים ואמר, מורי ורבותי, מה אומר ומה אדבר - כל כך מתרחב לבי משמחה בכל עת שהנני נזכר מאותם שתי דקות... וללמדך, כבוד מהו, דמיון הבל ותעתועי שווא... ואם תשאלוני, אם כן הם פני הדברים, מדוע ברא הקב"ה בריה כזו ששמה כבוד, תשובתכם, כדי שניתנה ונעניק לאחרים את כל הכבוד...

בהאי ענינא, סיפר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל - מעולם לא ידעתי 'כבוד' מהו - ועד היכן הדברים מגיעים, עד שהלכתי פעם ברחובה של עיר לפנות בוקר, וראיתי את 'מפני האשפה' בעבודתם, והנה, כך היא דרכם, אחד מקרב את פח האשפה אל הרכב המפנה, ורעהו עומד על גבי הרכב ומכניס את האשפה אל תוככי הרכב, אין כל צורך להסביר איזה גדולה וכבוד יש בעבודה בזויה זו... אך מכל מקום, עובדים הללו מרגישים כי העמידה על גבי

הרכב חשובה יותר מקירוב הפח אל הרכב. בעוברי ליד הרכב, נענה אלי זה הפועל - שלום כבוד הרב, אל יתמה הרב בראותו כי אני הוא המקרב את הפחים, כי באמת יש לאל ידי לעמוד על הרכב, ומה שעדיין הנני זה שמקרב את הפחים, אינו אלא כי הנני בורח מן הכבוד... אז הבנתי דמיונות של כבוד מהם.

כתב ב'מכתב מאליהו' כי כמו שמשחק שעשועי התינוקות כולו דמיון ואין לו שום אחיזה במציאות, כאשר נחזה היאך שהתינוק יקח איזה תיבה וידמה בנפשו שהיא ספינה השטה בלב ים והוא עצמו 'רב החובל' המוליך ומביא את הספינה כרצונו מהכא להתם ומהתם להכא, כיוצא בו ממש הם משחק שעשועי ה'גדולים', אלא מאחר שכבר בגרו, ישתנה המשחק לדברים ש'כביכול' גדולים הם, והוא ענין הכבוד - שגם זה כולו דמיונות - שמחשב את עצמו כגדול וחשוב יותר אם ישב ב'מזרח', או אם יכבדוהו ב'כיבוד' פלוני וכדו', והרי ממש כאותו 'רב החובל' שבשעשועי התינוקות...

עוד מענין הכבוד, המשיל הגאון 'בן איש חי', פעם עיטר בעליו של 'חמור' את חמורו בעשבים וורדים המדיפים ריח טוב למרחוק, והיה החמור מהלך ברחובה של עיר וכל העוברים ושבים מתקרבים אליו להריח ריחו הטוב. לעת ערב בשוב החמור אל הרפת, סיפר בהתרגשות לכל רעיו, ידידיו ובני משפחתו כי הכל מכבדים אותו בכבוד מלכים... והנה למחרת היום, העמיס הבעלים על גבו של חמור 'אשפה' לרוב, ושוב היה החמור מהלך ברחובה של עיר, אמנם, עתה נהגו בו העוברים ושבים כ'מנודה', והרחיקו את עצמם הרחק הרחק מד' אמותיו, מרוב הצחנה והריח שנדף מאתו. כששב החמור אל הרפת, סיפר שוב למשפחתו ביותר התרגשות, כי כל כך נכבד וחשוב הוא, ש'סתם' עוברים ושבים מתפחדים ממנו, ועומדים במרחק ממנו לרוב יראת הכבוד שהם רוחשים לו...

והנמשל, פעמים ורואה העשיר או בעל שררה איך שהכל מכבדים אותו או חרדים למוצא פיו, ידע נאמנה, שאין בזה כל כבוד למהותו בעצמו, וכל הכבוד אינו אלא למעותיו או לכח שררותו - דוגמת החמור שמכבדים אותו עבור משאו.

לח. ידוע מאמר העולם מדוע 'מצורע חשוב כמת' (נדריים סד:), מאחר ש'בדד ישב מחוץ למחנה מושבו', הרי אין לו נפש חיה שתחשיב ותעריך אותו, חיים כאלו - למיתה ייחשבו. וכבר אמר החכם, שבהבטה מקופיא נראה לבני אדם כי הגרוע ביותר - שידברו עליהם לשון הרע וכיו"ב, אבל אמר החכם, כי באמת אינו כן, כי הגרוע ביותר לנפש האדם, כשידע שאינו חשוב למאומה בעיני הבריות - עד שאפילו אינו שווה שידברו עליו...

וכך כתב בעל ה'קונטרס הספיקות' בהקדמתו לספרו של אחיו 'קצות החושן', אף אם יתעלה האדם למדריגה גבוהה עד מאד, שיעלה ויבוא השמימה בחיים חיותו, לא יתענג מזה עד שירד לעולם הזה ויספר כל זאת לקרוביו וידידיו, ללמדנו, כי זה כל האדם.

